

<https://doi.org/10.62837/2024.11.154>

SƏNUBƏR MUSTAFAYEVA
ADU

Rəşid Behbudov, 61
Sanubar111@mail.ru

MÜASİR FRANSIZ DİLİNDƏ ŞİFAHİ NİTQİN İNKİŞAFINDA GRAMMATİKANIN ROLU

Açar sözlər: grammatika, kommunikativlik, şifahi nitq

Ключевые слова: грамматика, коммуникативность, устная речь

Key words: grammar, communicativeness, oral speech

Xarici dildə şifahi nitqin inkişafı dil öyrənmə prosesinin əsas komponentlərindən biridir. Dillərin kommunikativ məqsədlə tədrisi kommunikativ bacarıq və verdişlərin bütün növlərinin eyni zamanda və bir-biri ilə əlaqəli şəkildə inkişafına əsaslanır. Bu prosesə öz fikrini şifahi və yazılı ifadə etmə, danışanı və yazılanı anlama, qrammatik səriştələri bu bacarıqların inkişafına tətbiq etmə daxildir.

Grammatika dilin strukturunu təşkil edən qaydalar sistemidir və nitqin düzgün anlaşılan olmasını təmin edir. İlk növbədə grammatika dilin strukturunu və qaydalarını öyrənməyə kömək edir. Bu qaydalar vasitəsilə dilin müxtəlif komponentlərini (isim, sifət, say, zərf və s.) necə düzgün şəkildə istifadə etməyi öyrənirlər. Qrammatik qaydalar olmadan, sözlər təsadüfi şəkildə birləşdirilərək mənasız və ya anlaşılmaz ifadələr yarada bilər. Xarici dildə şifahi nitq bacarıqları inkişaf etdirilərək qrammatikanın düzgün istifadəsi kommunikativ effektivliyi artırır. Şifahi nitq zamanı qrammatik səhvlər təmasda olunan şəxslərin anlamını çətinləşdirə bilər. Məsələn, zaman formalarının düzgün istifadəsi hadisələrin hansı vaxtda baş verdiyini dəqiq ifadə etməyə imkan verir. Belə ki, qrammatik biliklərin şifahi nitqin dəqiqliyinə və səlisliyinə müsbət təsiri vardır. Xarici dildə danışarkən qrammatikanın düzgün istifadəsi, nitqin səlisliyini və dəqiqliyini təmin edərək, öyrənənləri öz fikirlərini rahatlıqla ifadə etmələrinə kömək edir. Bu da öz növbəsində, öyrənənlərin dil biliklərinə olan etimadını artırır və onları daha fəal danışmağa təşviq edir. Dil öyrənmə metodları qrammatikanın necə öyrədildiyini və şifahi nitqə necə təsir etdiyini müəyyənləşdirir. Ənənəvi metodlar qrammatikanın qayda və strukturunu izah etməyə yönəlmişdir. Müasir metodlar isə qrammatikanın kontekstdə öyrənilməsini, real həyatda istifadə olunmasını ön planda tutur. Kommunikativ metodlar qrammatikanın praktik istifadəsini artırır və şifahi nitqin inkişafına daha çox kömək edir. Anlama bacarığı əvvəllərdə mənimsənilmiş və dərk olunmuş dil materialı əsasında xarici dildə söylənilən fikrin başa düşülməsindən ibarətdir.

Danışma, fikri ifadə etmək isə fəal proses olub, fikrin şüurlu surətdə xarici dildə ifadəsi deməkdir. Şifahi nitqin bu iki cəhəti bir-biri ilə sıx surətdə əlaqədardır.

Bu iki bacarığı əlaqələndirib tətbiq etmək üçün kommunikativ metoddan istifadə etmək daha səmərəli nəticə verə bilər.

“ Müasir dövrdə dillərin tədrisi və öyrənilməsinin başlıca məqsədi onun ünsiyyət vasitəsi olması və ünsiyyətə xidmət etməsidir” tezisindən çıxış etsək, yuxarıda sadaladığımız kommunikativ vərdişlər arasında şifahi nitq, yəni danışma bacarıq və vərdişləri öz əhəmiyyətinə görə ön planda durur.

Dillərin tədrisi və təliminə kommunikativ yanaşma aşağıdakı səriştlərin vacib integrasiyasını tələb edir:

1. Lingivistik səriştlər. Dilöyrənən dilin lüğəti və bu dilə xas reallıqları sahəsində əldə etdiyi bilikləri onun qrammatikasının köməyi ilə reallaşdıraraq öz fikrini ifadə edə bilər.

2. Sosial-lingivistik səriştlər. Dilöyrənən lingivistik elementlərdən, dilin qrammatikasından əldə etdiyi bilikləri yerində və məqsədyönlü şəkildə nitq situasiyalarında öz nitqinə tətbiq edə bilər.

3. Diskursiv səriştlər. Dilöyrənən söhbət zamanı öz fikrini əminlik və yəqinliklə elə aydın və ardıcıl ifadə edə bilməlidir ki, həmsöhbəti onu anlamaqla, onun fikrinə öz münasibətini bildirsin.

4. Strateji səriştlər. Dilöyrənən xarici dildə öz fikrini səlis ifadə etmək, danışmaq məqsədilə bir sıra verbal və qeyri-verbal kommunikativ priyomlardan istifadə edir.

5. Sosial-mədəni səriştlər. Dilöyrənən öyrəndiyi dilin sosial-mədəni visdəyərlərinə bələd olmalı və yeri gəldikcə onları öz ölkəsinin sosial-mədəni dəyərləri ilə müqayisə edə bilməli və müəyyən oxşar və fərqli cəhətləri aşkar edə bilməlidir.

6. Sosial səriştlər. Dilöyrənən başqası ilə ünsiyyətə girməsi üçün özündə bu dildə danışmaq, öz fikrini ifadə etmək üçün həm arxayınlıq, əminlik duymalı, həm də onun bu ünsiyyətə məqsədli şəkildə ehtiyacı olmalıdır. [4. p. 12]

Kommunikativ təlimin əsasını təşkil edən bu tezləri nəzərdən keçirdikdə məlum olur ki, onun ilk və iki əsas elementi lingvistik dəyərlərə, dilin qrammatikası sahəsində əldə edilmiş bacarıq və vərdişlərə əsaslanır. Bu isə onu göstərir ki, dilöyrənənin, xarici dil təliminin əsasını onun hansı metod və ya üsulla həyata keçirilməsi deyil, bu dilin qrammatikası sahəsində əldə edilmiş bacarıq və vərdişlər təşkil edir.

Dillərin kommunikativ məqsədlərlə tədrisi və təlimində, o cümlədən şifahi nitqin inkişaf etdirilməsində qrammatikanın rolu və əhəmiyyəti barədə dilçilərin və didaktiklərin rəyi müxtəlif olmuşdur. Onların bir qrupu hesab etmişdir ki, dil təlimində dilöyrənənlərə möhkəm qrammatik bilikləri öyrətmək lazımdır ki, sonradan onlar xarici dildən ünsiyyət vasitəsi kimi istifadə etdikdə, danışdıqda, danışqda müəyyən dərəcədə iştirak etdikdə bu biliklərdən istifadə etməklə cümlə qura bilsin və öz fikrini anlaşıqlı ifadə edə bilsin. Digərləri isə belə fikirdə olmuşlar ki,

qrammatikanın tədrisindən asılı olmayaraq, dilöyrənənlərin qrammatik materiala bələd olub-olmamalarından asılı olmayaraq onlara kommunikativ səriştələr aşılamaq lazımdır. Üçüncü qrup dilçi-metodistlər isə hər iki nəzəriyyəçiləri bir araya yığmaq və sanki bunların fikrində bir tarazlıq yaratmaq məqsədilə şifahi nitqin inkişafında qrammatikanın rolunu saxlamaqla kommunikativ fəaliyyət növlərinə üstünlük vermişlər. Bizim fikrimizcə, yuxarıda irəli sürülən tezlərin hər biri öz-özlüyündə həqiqətə bənzəyir. Amma bunlar bir-biri ilə əks cəbhələrdən deyil, əlaqəli şəkildə inkişaf etdirilməlidir. Yəni xarici dildə danışmaq üçün, ondan kommunikativ məqsədlərlə istifadə etmək üçün mütləq dilöyrənən bu dilin müvafiq qrammatik quruluşuna bələd olmalı və bunun əsasında kommunikativ situasiyalardan öz nitqində istifadə etməyi bacarmalıdır. Burada əsas diqqəti məhz hansı qrammatik materialdan və necə, nə zaman istifadə etmək məsələsi cəlb edir. Qrammatika əvvəlcədən sistem şəklində öyrədilməli, sonradan ondan danışmada istifadə edilməlidir, yoxsa danışmaq üçün lingvistik material tədris olunmalıdır? Bu məsələdə bir sıra problemlər ortaya çıxır: xarici dil nə məqsədlə, kimə və ya kimlərə, harada, hansı yaşda öyrədilir? Məqsəd aydın olduqdan sonra qrammatik materialın şifahi nitqin inkişafındakı rolunu daha qabarıq şəkildə göstərmək olar. Tədrisin ilkin mərhələsində şifahi nitqin inkişafında asan və bəsit qrammatik materialdan istifadə edilməlidir. Bu, dilöyrənəndə təkrarlar vasitəsilə vərdişə çevrilməli və onlar bu qaydalardan yeri gəldikcə asanlıqla istifadə etməyə alışmalıdırlar.

Bu məqsədlə qrammatikanın tədrisi praktik istiqamətdə, yəni nitq daxilində (dialog və s.) aparılmalıdır.

Qrammatik məfhumları mexaniki olaraq əzbərləmək əvəzinə, şagirdlər onları düzgün dərk etməli, şifahi nitqdə düzgün işlətməyi bacarmalı və bu sahədə avtomatlaşdırılmış vərdişlərə yiyələnməlidirlər.

Şagirdlər qrammatik konstruksiyaları və nitq modellərini möhkəm mənimsədikdə, öz fikirlərini xarici dildə ifadə etməkdə demək olar ki, çətinlik çəkmirlər. Didaktikanın sadədən mürəkkəbə prinsipinin tələbinə uyğun olaraq, müxtəlif çalışma və tapşırıqlardan istifadə etmək vacibdir, yəni şagirdlərdən cümlələri təsdiq, sual və inkar şəklində işlətmək, nöqtələrin yerini lazımı formada doldurmaq, indiki zaman formasında verilmiş cümlələri keçmiş zamanda söyləmək, əvəzlilikləri şəxslərə görə təsrif etmək, verilmiş sözlərdən cümlələr düzəltmək, müvafiq üzvləri artırmaqla cümlələri tamamlamaq, rabitəli nitqi dinləyərək müəyyən əlamətə görə oradakı formaları qruplaşdırmaq və s. kimi yaradıcı və nisbətən mürəkkəb çalışmaları yerinə yetirmək tələb olunur.

Təlimin ilk pilləsində şifahi nitq vərdişlərinin yaradılmasında ana dili də mühüm rol oynayır. Təcrübə göstərir ki, şagird nəinki həmin dildə sadə bir fikri ifadə etməkdə çətinlik çəkir, hətta o başqasının nitqini də qavrayıb dərk edə bilmir. Bu zaman o, ana dilinin reallıqlarından istifadə edərək, xarici dildə çıxış edərkən səhvlərə yol verir.

Ona görə də müqayisədən istifadə etmək lazımdır ki, şagird öyrənilən dilin ana dili ilə müqayisəsi zamanı hər iki dil arasında oxşar və fərqli cəhətləri aşkar etsin. [7. s. 29]

Azərbaycan dili ilə müqayisəli şəkildə öyrənilməsi vacib olan qrammatik hadisələrdən biri fransız dilində söz sırasıdır. Məlumdur ki, Azərbaycan dilindən fərqli olaraq fransız dilində təyinlər təyin etdikləri sözdən, tamamlıqlar isə mənasını tamamladıqları feldən sonra gəlir. Yer və zaman zərfləri məntiqi vurğudan asılı olaraq, ya cümlənin əvvəlində, ya da sonunda, tərz-i-hərəkət zərfləri isə, adətən feldən sonra işlənir.

Azərbaycan dilində isə əksinə hər bir təyinedici söz təyin etdiyi sözdən əvvəl gəlir.

Məsələn: Maraqlı kitab – un livre intéressant

Su içmək – boire de l'eau

Evə qayıtmaq – rentrer à la maison

Çox danışmaq – parler beaucoup

İşdən sonra dincəlmək – se reposer après le travail

Fransız dilindən fərqli olaraq Azərbaycan dilində xəbər heç vaxt öz yerini dəyişmir, bir qayda olaraq həmişə cümlənin sonunda gəlir.

Məs: O, işindən danışır – Il parle de son travail

Mən anamı sevirəm – J'aime beaucoup ma mère

Müqayisəli şəkildə öyrənilməsi vacib olan digər qrammatik hadisələrdən biri də uzlaşma hadisəsidir.

Azərbaycan dilindən fərqli olaraq fransız dilində cins kateqoriyası mövcud olduğundan fransız dilində uzlaşma hadisəsinə çox rast gəlinir.

- sifət aid olduğu isimlə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşır, məs:

Un livre intéressant - maraqlı kitab

Une leçon intéressante - maraqlı dərs

Des livres intéressantes - maraqlı kitablar

Des leçons intéressantes - maraqlı dərslər

- ismi xəbərin ad hissəsi mübtəda ilə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşır, məsələn:

Il est étudiant – Elle est étudiante

Ils sont étudiants – Elles sont étudiantes

- xəbər mübtəda ilə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşır, məsələn:

Je travaille – Nous travaillons

Tu lis – Vous lisez

Il arrive – Ils arrivent

- feli sifət mübtəda yaxud feldən əvvəl gələn tamamlıqla (COD) uzlaşır, məsələn: Il est allé – Elle est allée

Ils sont allés – Elles sont allées

Il s'est réveillé – Elle s'est réveillée

Ils se sont réveillés – Elles se sont réveillées

La robe qu'elle a mise lui allait bien.

Ces belles chaussures, où tu les as achetées.

Müqayisəli şəkildə öyrənilməsi vacib olan digər qrammatik hadisələrdən biri də idarə əlaqəsidir. İdarə əlaqəsindən danışarkən göstərməliyik ki, fransız dilində idarə: à, de, pour və s. (vasitəsiz tamamlıq sözünüsüz işlənir), Azərbaycan dilində isə hal kateqoriyası mövcud olduğundan idarə müxtəlif hal şəkilçilərilə düzəlir və onlar isimdən sonra gəlir.

Məsələn: Je répète mon cours – Mən dərsimi təkrar edirəm.

Fransız dilində vasitəsiz tamamlıq kimi çıxış edən “ mon cours” azərbaycan dilində vasitəsiz tamamlıq kimi çıxış edən “dərsimi” sözünə uyğun gəlir.

Məsələn: Je travaille dans une bibliothèque - Mən kitabxanada işləyirəm.

Bu cümlədə “ dans une bibliothèque “ yerlik halda olan yer zərfliyidir.

Je vais au stade avec Michel - Mən Mişel ilə stadiona gedirəm.

Bu cümlədə isə “au stade “ yönlük halda olan yer zərfliyidir. “Avec” sözünüsü isə azərbaycan dilindəki “ilə” qoşmasına uyğun gəlir.

“A” və “de” sözünüləri ilə düzəlmiş bir sıra konstruksiya azərbaycan dilinə tərcümə zamanı ismin müxtəlif hallarına uyğun gəlir.

Məsələn: C'est le frère de mon ami - O, mənim dostumun qardaşıdır. (çıxışlıq hal)

Nous sortons du bureau à 5 heures - Biz işdən saat 5-də çıxırıq. (çıxışlıq hal)

Il offre des fleurs à sa mère - O, anasına çiçək bağışlayır. (yiyəlik hal)

Je me réveille à 7 heures - Mən saat 7-də oyanıram. (yerlik hal)

Fransız dilində mənsubiyyət sifətləri Azərbaycan dilində həm şəxs əvəzliliklərinin yiyəlik halına (mənim, sənin, onun), həm də mənsubiyyət şəkilçilərinə (ton livre - kitabın, sa table – onun stolu və s.) uyğun gəlir; bəzən mənsubiyyət sifətləri Azərbaycan dilinə “ öz” qaydış əvəzliyi kimi də tərcümə olunur.

Məsələn: Je donne mon livre à mon ami - Mən öz kitabımı dostuma verirəm.

Azərbaycan dilindən fərqli olaraq, fransız dilində mənsubiyyət sifətləri aid olduqları isimlə uzlaşır.

Məsələn: mon livre - mənim kitabım; mes livres - mənim kitablarım

İşarə sifətlərindən danışarkən qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan dilindəki işarə əvəzliliklərindən fərqli olaraq, fransız dilindəki işarə sifətləri isimsiz işlədilmir və aid olduğu isimlə cinsə və kəmiyyətə görə uzlaşır.

Məsələn: Ce livre – bu kitab

Ces livres – bu kitablar

Cette pomme – bu alma

Ces pommes – bu almalar

Bütün bunlarla yanaşı qeyd etmək istərdim ki, təlimin ilk pilləsində bir qayda olaraq, şifahi nitqin ən sadə forması olan sual – cavabdan (interaktiv metoddan) da daha geniş istifadə olunur. Məlum olduğu kimi fransız dilinin sual cümləsi Azərbaycan dilinin sual cümləsindən fərqlənir. Belə ki fransız dilində sual sözü

cümlənin əvvəlində işləndiyi halda, Azərbaycan dilində sual sözləri işləndikləri yerə görə sərbəstdir. Məsələn:

Que font – ils? - Onlar nə edirlər?

Où allez – vous? - Siz hara gedirsiniz?

Comment écrivent – ils? - Onlar necə yazırlar?

Pourquoi ils sont en retard? - Onlar nə üçün gecikirlər?

Sual – cavabları avtomatlaşdırmaq üçün şagirdlərə əvvəlcə intonasiya vasitəsilə düzələn sual cümlələrini öyrətmək lazımdır. Ona görə ki, bu Azərbaycan dilində intonasiya vasitəsilə düzələn sual cümlələri ilə eynidir. Məsələn:

Tu es français? - Sən fransızsan?

Oui, je suis français - Bəli, mən fransızam.

Il est espagnol? - O ispandır?

Non, il n'est pas espagnol, il est italien.- Xeyr, o ispan deyil, o italyandır.

Vous êtes étudiant? - Siz tələbəsiniz?

Oui, je suis étudiant. - Bəli, mən tələbəyəm.

Bu modelləri təkrar dinləmiş öyrəncilər oxşar sual formaları qurarkən heç bir çətinlik çəkmirlər. Qeyd etmək lazımdır ki, bu tipli suallarla əlaqədar cavablar da birtipli olmalıdır. Çünki şagirdlər sualı başa düşsələr də ona cavab verməkdə çətinlik çəkirlər. Ona görə də ilk dəfə şagirdlərə “bəli” və “xeyr” cavabı tələb edən sadə ümumi suallar vermək lazımdır. Birtipli sual və cavab üzrə müəyyən bacarıq yarandıqdan sonra şagirdləri müxtəlif növ suallara cavab verməyə öyrətmək lazımdır. Şagirdlərin nitqini inkişaf etdirmək üçün verilən suallar müxtəlif ola bilər.

1. Ayrı-ayrı cümlələrlə

2. Mətnin bir hissəsinə

3. Tam mütə verilən suallar

Məsələn: Quel âge as –tu? – Neçə yaşın var?

Comment allez – vous? - Necəsiniz?

De quelle couleur est votre sac? - Sizin çanta nə rəngdədir?

Quelle heure – il? - Saat neçədir?

Comment t'appelles –tu? - Sənin adın nədir?

Combien êtes – vous dans le groupe?- Siz qrupda neçə nəfərsiniz?

Şagirdlər belə çalışmaları icra edərkən, sözləri müxtəlif forma və konstruksiyalarda işlətmək bacarığına yiyələnirlər.

Bu qəbildən olan çalışmaların böyük didaktik əhəmiyyəti vardır; bunlar şagirdlərdə ünsiyyətə girmə bacarığını yaradır, qrammatik vahidləri düzgün işlətməyi öyrətməklə bərabər, onları sadə məişət mövzularına dair müsahibə aparmağa da hazırlayır. Fransız və Azərbaycan dillərində qrammatik konstruksiyaaların müqayisəli təhlili hər bir azərbaycanlı oxucusunun rast gəldiyi çətinlikləri müəyyən etməyə, şifahi nitqdə onların səhvlərini aradan qaldırmağa imkan verir.

Nitq materialının xarakteri dəyişdikcə qrammatik materialın xarakteri də dəyişir. İndi dilöyrənən müəyyən qədər mürəkkəb quruluşlu cümlələrə müraciət etməli olur. Öz nitqini ardıcıl şəkllə salmaq, fikirlərini bir-birinə məntiqi cəhətdən bağlamaq üçün müxtəlif qrammatik vasitələrə əl atmalı olur. Bu halda qrammatikanın öyrədilməsi daha çox maraq və əhəmiyyət kəsb edir. Bu halda əvvəlcə dilöyrənənə konkret qrammatik materialın rolu və əhəmiyyəti izah olunmalı, onun hansı məqsədlərlə nitqə daxil edilməsinin səbəbləri öyrədilməli və sonra isə asandan-çətinə, sadədən mürəkkəbə olmaqla həmin qrammatik material nitqə daxil edilməlidir. Məsələn, tutaq ki dilöyrənən Planetin mühafizəsi mövzusu üzərində danışır, öz fikrini şifahi şəkildə anlatmağa çalışır. Bu situasiyada mütləq şagirdlər məsələnin mahiyyətini anladıqdan sonra Planetimizi mühafizə etmək üçün nə etməli olmaları barədə ünsiyyətə girir, hərə öz təklifini irəli sürür, arzularını, istəklərini, məqsədlərini bildirir, bu sahədə hər hansı bir işi görməyin vacibliyini ortaya atır. Burada onlar mütləq « Je voudrais que »>, << Je souhaite que ... », « Je désire que ... », « Il faut que »>, << Il est nécessaire que ... », « Il est possible que ... » və s. kimi ifadələr işlətməli olurlar. Bu halda hər şeydən əvvəl onlara fransız dilində arzu şəklinin mənası və düzəlməsi, hansı məqsədlə işlənməsi qaydalarını aşılamağı, sonra isə həmin strukturları məqsədyönlü şəkildə nitqə daxil etməyi öyrətmək lazımdır. Əks təqdirdə, dilöyrənən arzu, istək, bacarıq, məqsəd, səbəb, məcburiyyət mənalərini ifadə edə bilməzlər. Ümumtəhsil məktəblərinin 9-cu sinif üçün fransız dili dərslərinin 12-15-ci səhifələrinə nəzər salaq. Müəlliflərin şifahi nitqin inkişafında qrammatik materialın tədrisinə düzgün yanaşmaları və şagirdləri «Planetin mühafizəsi» mövzusu ətrafında danışığa cəlb etmələri, mövzu ətrafında onların müəyyən fikir yürütmələri, öz arzu və istəklərini ifadə edə bilmələri, onlara verilən suallara cavab verə bilmələri, danışığda iştirak etmələri və s. kimi interaktiv fəaliyyətləri məhz qrammatik materialın, o cümlədən arzu şəklinin məqsədyönlü şəkildə tədrisi və mənimsədilməsinin nəticəsidir. Qeyd edək ki, dərsləkdə qrammatik material ənənəvi üsulla deyil, sistem şəklində deyil, kommunikativ aspektdə tədris olunur.[6. səh. 12-15] Yəni qrammatik material şifahi nitq materiallarından əvvəl deyil, onlardan sonra gəlməklə məhz öyrədilən kommunikativ situasiyaların nitqə daxil edilməsinə xidmət etməklə nitq materiallarından sonra gəlir və onları tamamlayır. Daha sonra həmin linqvistik material sonrakı mətnlərdə təkrarlanaraq möhkəmləndirilir və onlar vərdişə çevrilir. Deməli, qrammatik material qrammatik biliklərə yiyələnmək və onu əzbərləyib (passiv şəkildə) yadda saxlamağaxidmət etmir, əksinə, nitq situasiyalarında istifadə etmək məqsədi daşımaqlakommunikativ məqsədə, danışığa, o cümlədən şifahi nitqin inkişafına xidmət edir. Qrammatik material nitq situasiyalarında danışığ ehtiyacını ödəyir. Adını çəkdiyimiz dərsləyə müraciət edək:

- Il faut que la pollution diminue.-- Lazımdır ki, çirklənmə (ətraf mühitin) azalsın.

- Pour que notre Planète se porte mieux. - Planetimiz özünü yaxşı hiss etsin deyə

- Je veux qu'on interdise l'utilisation des sacs plastiques qui sont dangereux pour l'environnement. - İstəyirəm ki, ətraf mühit üçün təhlükəli olan salafan tor- balardan istifadə qadağan edilsin. Je voudrais qu'on fasse des expositions, des réunions pour informer les gens. - İstərdim ki, insanları məlumatlandırmaq üçün sərgilər, iclaslar təşkil edilsin.

- Nous souhaitons que notre club des jeunes écologistes s'occupe de la protection de l'environnement. - Arzu edirik ki, bizim gənc ekoloqlar klubu ətraf mühitin mühafizəsi ilə məşğul olsun.

- Les écoliers désirent que chacun fasse quelque chose pour garder notre Planète. - Məktəblilər arzu edirlər ki, Planetimizi mühafizə etmək üçün hərə bir iş görsün, və s. Bu mövzu ətrafında interaktiv tapşırıqların icra edilməsi və şifahi nitqin inkişaf etdirilməsi arzu şəklinin tədrisi ilə sıx bağlıdır. Əks təqdirdə danışıq aktı baş tutmaz. Bu mövzunun kommunikativ məqsədlə tədrisi danışıq üçün vacib olan digər bir qrammatik materialın öyrədilməsini ön plana çəkmişdir. Buraya hərə, kimsə, çoxları, hamı, başqaları, digərləri, hamısı, heç kim, heç nə kimi şifahi nitqin düzgün qurulması və əsas məqsədin ifadəsinə xidmət edən əvəzlilər daxildir. Yuxarıdakı tədris materialına saldığımsız qısa bir nəzər göstərir ki, dillərin kommunikativ məqsədlə tədrisində, xüsusilə də şifahi nitqin inkişafında qrammatikanın aşılması çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Amma dillərin ənənəvi metodla tədrisindən fərqli olaraq, kommunikativ təlimdə qrammatik materialın tədrisi mütləq kommunikativ məqsədlərə xidmət etməli, danışıq üçün, ünsiyyətə girmək üçün müvafiq fikri düzgün və anlaşıqlı ifadə etməyə xidmət etməlidir. Hələ, qrammatik material nitq materialını tamamlamalı, onun reallaşdırılmasına yönəldilməli və nitq ehtiyacını ödəməlidir. Yalnız bu halda qrammatikanın tədrisi əhəmiyyət kəsb edər.

Ədəbiyyat

1. Besse, H., et R. Porquier. Grammaire et didactique des langues, Paris, Hatier. 1984
2. Coste, D., « Sur quelques aspects relations récentes entre grammaire et didactique de français langue étrangère », Langue française, N 68, p. 5-17.
3. Job, B., «Enseigner la grammaire des langues », Etudes de Linguistique Appliqué. N 74, Paris, 1989.
- 4.1. La communication dans la classe de langue. Les éditions du Conseil de l'Europe. Strasbourg, 1993, p. 1-2.
5. Moirand, S.R., Porquier et R. Vives., ... Et la grammaire. Le Français dans le monde. Numéro spécial, Paris, Hachette, 1989.
6. B. İsmayilov, C. Babaxanova, R. İsayeva. Ümumtəhsil məktəblərinin Azərbaycan və rus bölmələrinin 9-cu sinifləri üçün fransız dili dərslisi. Bakı, <<Kövsər>> nəşriyyatı, 2012.
7. Kərimov F. H Şifahi nitqin inkişaf yolları, Bakı, 2002

S. Mustafayeva

The role of grammar in development of oral speech in modern French

Summary

The article is devoted to the importance of teaching grammar in teaching languages with communicative purposes especially in oral speech while teaching and learning any foreign language. The learner can't clearly express himself unless he is acquainted with grammatical structure of this language. The learner can express himself if only he knows the grammatical material to some extent. But in CLT teaching grammar should not be traditional and consequent, but it should help for the acquisition of communicative situations and inclusion of them onto the speaker's speech. Grammar of speech a foreign language it plays a key role in its development. The first and the tongue that speaks proud things, and it helps to learn its rules. It is through these rules that learners learn the language its various components, how to properly they learn to use it. Development of oral speech skills in a foreign language correct grammar its use increases communicative effectiveness.

The purpose of this article is to examine the influence of grammar on the development of oral speech in a foreign language.

С. Мустафайева

Роль грамматики в развитии устной речи в современном французском языке

Резюме

Статья посвящена важности грамматики в обучении языков с коммуникативной целью особенно устной речи. Если человек изучающий какой либо иностранный язык не знаком с грамматической структурой этого языка, то не сможет правильно и понятно высказаться на этом языке. Лишь будучи знакомым, в какой то мере с грамматическим материалом, человек изучающий язык может ясно выразить свою мысль. Но в обучении грамматике не должно носить традиционный и последовательный характер, а должно помочь усвоению речевых ситуаций и включению их в речевую базу изучающего языка. Грамматика устной речи на иностранном языке играет ключевую роль в его развитии. Первый в свою очередь, грамматика определяет структуру языка и помогает выучить его правила. С помощью этих правил учащиеся изучают язык, его различные компоненты, как правильно они учатся использовать. Развитие навыков устной речи на иностранном языке при выполнении правильной грамматики его использование повышает коммуникативную эффективность. Цель данной статьи изучить влияние грамматики на развитие устной речи на иностранном языке.

Rəyçi: pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Gülbəniz Camalova